

יציאה למלחמה בשיקול של קל וחומר

ד"ת שבתון- פרשת דברים

על הציווי של הקב"ה למשה - "אַל-תִּצַּר אֶת-מוֹאֵב, וְאַל-תִּתְּנֶנּוּ בָּס, מִלְחָמָה", אומר הבבלי (ב"ק, לח) כי משה נשא ק"ו בעצמו ממדיין: "ומה מדינים שלא באו אלא לעזור את מואב, אמרה התורה צרור את המדינים והכיתם אותם, מואבים עצמן לא כל שכן!"

כיצד 'פורך' הקב"ה את הק"ו? "אמר לו הקב"ה, לא כשעלתה על דעתך עלתה על דעתי, שתי פרידות טובות יש לי להוציא מהן, רות המואביה ונעמה המואבית".

זו ממש אינה 'פירכה' לוגית של הק"ו! ההחלטה אותה קיבל הקב"ה מסתמכת על ידיעתו את אירועי העתיד ולא על חוקי הקל וחומר!

האם משה ביצע הכנות לתקיפת מואב והקב"ה עצר אותו? אם כן, מדוע?

אם מדובר על רות ונעמה העתידין לצאת ממואב, מה עיניינה של נבואה זו אצל הק"ו?

יש אם כן לקרוא את המדרש בזהירות תוך שימת לב לכל מילה. המדרש שואל - "וכי מה עלה על דעתו של משה לעשות מלחמה שלא ברשות?".

הדרשן מניח שמשה לא עשה עדיין הכנות של ממש למלחמה במואב. זהו דיון תיאורטי המצביע כביכול על 'אחורי הקלעים', על מה שהיה יכול להתפתח. השלמת התמונה מתאפשרת ישירות מן הפסוק "אל תצר את מואב". לולא היתה למשה כוונה כזו הוא לא היה מתבקש לעוצרה.

תשובת המדרש מפתיעה - "אלא נשא משה ק"ו בעצמו". זו התשובה לשאלה - "וכי מה עלה על דעתו...". במילים אחרות - כן רבתי.

משה אכן היה יכול להכריז מלחמה על מואב גם בלי שהתבקש לכך מפורשות, בשל שיקול של קל-וחומר.

משה הכיר את המציאות וגם את הפסוקים המאפשרים לו לעשות ק"ו כזה ממדיין. הקב"ה אינו פורך את הק"ו באופן לוגי אף שיתכן וקיימת פירכה כזו, אלא מציב דעה כנגד דעה.

על משה נאמר - "וכי מה עלה על דעתו של משה...". והקב"ה מגיב - "לא כשעלתה דעתך עלתה על דעתי...". זו איננה פירכת ק"ו אלא הוראה אלוקית החורגת מתחום הלוגיקה האנושית. הק"ו הוא שיקול אנושי ואפילו אוניברסאלי, הימנעות ממלחמה נגד אויב בשל דבר מה חיובי העתיד לצאת ממנו, אינו שיקול לוגי אלא אמירה אלוקית. זו על פי המדרש גוברת על כוחו של הקל-וחומר.

ובכן מה הרבותא בכך? צריכים אנו דרשה זו כדי לדעת שכוחו של האל גובר על כוחו של הקל וחומר? פשיטא!

אני סבור כי דרשה זו נועדה לחזק שני יסודות דווקא בתחום מידות הדרש להלכה. מן העובדה שששיקולו ההגיוני של משה נדחה באמצעות הוראה אלוקית מפורשת אנו למדים דווקא על עוצמתו של הקל וחומר.

לתפיסת הדרשן, לולא הוראה מפורשת של האל משה היה מחויב לצאת למלחמה במואב משום שהקל וחומר אותו יצר הוא כלי ליצירת הלכות מחייבות שדין מדאורייתא (לא על-פי הרמב"ם בשורש השני).

עוד אנו למדים כי הקל וחומר 'מדאורייתא' בתקופתו של משה נוצר מן האירועים עצמם ולא מן הפסוקים שיכתבו מאוחר יותר בתוך ספר התורה. זהו קל וחומר מקראי במובן ההיסטורי של המילה. חירות זו שניתנה למשה להוציא את בני ישראל למלחמה במואב בשל נימוק הגיוני של 'קל וחומר' ניתנה לכל אחד ואחד מאיתנו, שהרי 'אדם דן קל-וחומר מעצמו'. אם לא תימצא פירכה לקל וחומר הבנוי על פסוקי המקרא, מעמדו יהיה כשל כל המצוות מדאורייתא.